

Μαγνητοσκόπηση ακροαματικών διαδικασιών

Π. Ν. Βασιλείου, Δικηγόρος, 8/4/2024

Αφορμή για τη συγγραφή του παρόντος αποτέλεσαν κάποια περιστατικά τα οποία ήλθαν στην αντίληψή μου εντός των δικαστικών αιθουσών, τα οποία με προβλημάτισαν εντόνως και συν άλλων με έκαναν από το μικρό βήμα που μου δίνεται να θέσω στη δημόσια σφαίρα την άποψη πως είναι ορθό να εξεταστεί (σοβαρά πλέον) το ισχύον πλαίσιο με σκοπό την εισαγωγή της μαγνητοσκόπησης των δικασίμων (ιδίως ακροάσεων) και να γίνουν προς τούτο όλες οι αναγκαίες αλλαγές.

Σήμερα ο μόνος οδηγός για τα διαμειφθέντα στη δίκη είναι τα πρακτικά που διατηρούνται κατά τη δίκη (**xxxxx v. xxxxx, Έφεση Αρ. 16/2017, 24/4/2019, ECLI:CY:DOD:2019:6** και προηγούμενες), πλείστες φορές με σύστημα στενοτύπησης εφόσον γίνουν οι απαραίτητες διευθετήσεις και σε λιγότερες περιπτώσεις με σύστημα στενογράφησης. «[Μ]όνο στις πιο εξαιρετικές περιπτώσεις» το Δικαστήριο δύναται να λάβει υπόψη οτιδήποτε άλλο εκτός πρακτικού (**Shacolas v. Universal (1984) 1 C.L.R. 47**). Σε περίπτωση διαφωνίας επί του περιεχομένου του πρακτικού, πρέπει να γίνει αίτηση ενώπιον του Επαρχιακού Δικαστηρίου από τον αιτητή για την τροποποίησή του (**Μορφίτης v. Δήμου Λεμεσού (2002) 2 Α.Α.Δ. 375**), διαδικασία που αφ' εαυτής μαρτυρεί το διαβλητό της. Αναφέρομαι *mutatis mutandis* στα λεγόμενα του έντιμου τότε ΠΕΔ Παμπαλλή στην **Κυπριακής Τραπέζης Αναπτύξεως Λτδ v. ΑΡΑΚ ΑΓΡΟ ΙΝΔΥΣΤΡΙΑΣ ΛΤΔ κ.α., 2543/91 και 1402/92, 30.3.2006**: *«Η παρείσφρηση εξωγενών στοιχείων ή περιστατικών έξω από τα πρακτικά, θα καθιστούσε την εφετειακή δικαιοδοσία προβληματική, τόνισε το Εφετείο στην υπόθεση Α/φοί Αναστασίου v. Μυλωνά (1997) 1 Α.Α.Δ. 1280 στη σελίδα 1282. Εγώ θα πρόσθετα και επικίνδυνη, υποκείμενη σε κάθε είδους παρεμβατική ενέργεια από πλευράς διαδίκων. Η «τεχνολογία» δεν πρέπει να βρίσκεται*

ανεξέλεγκτα στα χέρια διάδικων που στα σκοτεινά, παρανόμως και χωρίς διαφανείς διαδικασίες, μετέρχονται μεθόδους που στόχο έχουν τη φήμωση. Παράλληλα δεν υπόκεινται σε σωστό έλεγχο, η δε λειτουργία τους παραμένει ανεξέλεγκτη με αποτύπωση και καταγραφή που δεν μπορεί να επιτραπεί να χρησιμοποιείται.». Το πρόσωπο που έχει παράπονο για το περιεχόμενο του πρακτικού θα πρέπει να κάνει αίτηση προς το Δικαστήριο για διόρθωση και, ακόμα και εάν απαλείψουμε κάθε καχυποψία, το ανθρώπινο σφάλμα ελλοχεύει. Είναι ιδιαίτερα οξύμωρο που τα πρακτικά (παρά τη σημασία που έχουν) διορθώνονται κατά τον πιο πάνω τρόπο, ο οποίος, εν παρόδω, στο δοσμένο σύστημα, είναι ομολογώ και ο μόνος που μπορεί να υπάρξει για την εξέταση ισχυριζόμενων σφαλμάτων και τη διόρθωσή τους.

Το βασικό επιχείρημα (και παράπονο αντίστοιχα) για κάθε τί είναι η κατασπατάληση του δικαστικού χρόνου, ο οποίος, ορθώς, έχει χαρακτηριστεί ως δημόσιος. Το Δικαστήριο ανέκαθεν όφειλε να κατανέμει τον χρόνο του σε όλες τις υποθέσεις που έχουν αχθεί ενώπιον του αναλόγως της ιδιαίτερης φύσης και της σοβαρότητας της κάθε υπόθεσης, υποχρέωση που πλέον έχει ενσωματωθεί ρητώς στους ΚΠΔ του 2023. Οι τελευταίοι πράγματι συνιστούν ένα εργαλείο προς την ορθή κατεύθυνση (και φυσικά ως κάθε μεταρρύθμιση θα βελτιωθούν στην πορεία). Κατά την ακροαματική διαδικασία, τόσο με τους παλιούς θεσμούς όσο και με τους ΚΔΠ του 2023 (στη δεύτερη περίπτωση αναφέρομαι στις συνήθεις απαιτήσεις άνω των €10.000 και αυτές που δεν αφορούν το Μέρος 8) οι διάδικοι οφείλουν να παρουσιάσουν τους μάρτυρές τους· να γίνει κυρίως εξέταση, αντεξέταση και επανεξέταση (τεθούν όλες οι σχετικές ενστάσεις κοκ). Χωρίς να θέλω να επεκταθώ, αν η ειρημένη διαδικασία καλυπτόταν από σύστημα μαγνητοσκόπησης εμφανώς θα ήταν πιο γρήγορη (ως προς τη διεκπεραίωσή της) και πιο αποτελεσματική (ως προς την ορθή καταγραφή και αποτύπωση της δίκης) συγκριτικά με την στενοτύπηση και την στενογραφία. Προς την ίδια κατεύθυνση, η μαγνητοσκόπηση θα απαλλάξει τη διαδικασία της αντεξέτασης από

διακοπές και παρεμβολές που καμία θέση δεν έχουν στο πλαίσιο της και που αντιθέτως αντιμάχονται την έννοιά της. Αναγνωρίζοντας ο έντιμος Δικαστής τότε Σεργίδης τα διδάγματα των κλασικών ως άμεσα σχετικά του σήμερα, υπερθεματίζει τον τόνο της φωνής και τον (ταχύ) ρυθμό ως δυνάμενα να φέρουν τον μάρτυρα στο σημείο αντιφάσεων. Πώς όμως ο αντεξεταστής θα φέρει τον αντεξεταζόμενο σε αυτό το σημείο όταν για να γραφούν τα πρακτικά (σε σύστημα στενοτύπησης ή στενογραφίας) πρέπει να μιλάς με συγκεκριμένο ρυθμό, και κυρίως αργά, και όταν υπερβαίνεις τον ρυθμό αυτό να σταματάς; Πρόβλημα που εκτός αιθούσης αναγνωρίζεται από τους ίδιους τους Δικαστές (τουλάχιστον με αυτούς που μίλησα). Δεν είναι λίγες οι φορές που το Δικαστήριο, παρακολουθώντας τη δίκη, επαναλαμβάνει, προς τιμήν του, απαντήσεις μαρτύρων για να καταγραφούν στην πλήρη τους έκταση στα πρακτικά και έτσι, να διευκολυνθεί η συνέχιση της διαδικασίας.

Το πρακτικό ως μέσο αποτύπωσης της δίκης είναι «άψυχο», χωρίς να φωτίζει για τη ζωντανή ατμόσφαιρα της δίκης. Η αδυναμία παρακολούθησης της ζωντανής ατμόσφαιρας της δίκης είναι ένας εκ των λόγων που αποθαρρύνουν τα ανώτερα Δικαστήρια να παρέμβουν στην αξιολόγηση της μαρτυρίας από τους επαρχιακούς δικαστές, εκτός σε περιπτώσεις συγκεκριμένων έκδηλων σφαλμάτων (**Ιωάννου v. CTC Automotive Ltd, Πολιτική Έφεση Αρ. 396/2014, 6/10/2022**). Η έκβαση μίας υπόθεσης συναρτάται πρωτίστως με τα πρωτόλεια ευρήματα και με τ' ακόλουθα συμπεράσματα του Δικαστηρίου και, δευτερευόντως, με την νομική πτυχή της, η οποία αρκετές φορές είναι απλή. Θεωρώ ότι μέσω της διαδικασίας της μαγνητοσκόπησης θα αποτυπώνεται αρτιότερα η εικόνα της δίκης συγκριτικά με την καταγραφή των πρακτικών από το ανθρώπινο χέρι, δίδοντας σε ένα ανώτερο δικαστήριο τη δυνατότητα να «ζήσει» τη δίκη, την οποία καλείται αναθεωρητικώς να ελέγξει. Ακόμα και εάν δεχθούμε (για λόγους πόρων και δημόσιας πολιτικής) ότι τα ανώτερα Δικαστήρια δεν πρέπει να ακούν *de novo* την έφεση αλλά ο έλεγχός τους να είναι

περιορισμένος ως ήδη γίνεται, η μαγνητοσκόπηση θα τα βοηθήσει να αντιληφθούν πληρέστερα το τί έγινε πρωτοδίκως, καθώς και να ασκήσουν ορθότερα τον δευτερογενή αυτό έλεγχο.

Η μαγνητοσκόπηση είναι ένα μέσο αυτοελέγχου και ελέγχου των θεσμικών παραγόντων της δίκης και επιτήρησης της εφαρμογής των κανονισμών δεοντολογίας (δικηγόρων και δικαστών), ιδίως (αλλά όχι μόνο) σχετικά με τους πιο άπειρους. Κάποιος θα μπορούσε να πει ότι και το πρακτικό εξυπηρετεί τον πιο πάνω σκοπό. Διαφωνώ. Σε μία δικάσιμο στο Επαρχιακό Δικαστήριο είχε επιχειρηθεί η κατάθεση ενός εγγράφου ως τεκμηρίου στη δίκη μόνο για την ύπαρξή του και όχι για την αλήθεια του περιεχομένου του. Ο Επαρχιακός Δικαστής, απόλυτος στην θέση του, ανέφερε ότι ένα έγγραφο δεν μπορεί να κατατεθεί συνολικά (όχι για συγκεκριμένο σκοπό) ή καθόλου. Οι διάλογοι που ακολούθησαν δεν αποτυπώθηκαν στο πρακτικό ως έλαβαν χώρα και στην πλήρη τους έκταση. Άλλο παράδειγμα είναι τα διαμειφθέντα σε άλλη δίκη. Ο Επαρχιακός Δικαστής δεν κατανόησε την ένσταση ότι το προς κατάθεση έγγραφο ήταν δευτερογενής μαρτυρία (δηλαδή το αντίγραφο και όχι το πρωτότυπο) και άρα τη θέση πως, χωρίς το κατάλληλο υπόβαθρο, δεν μπορούσε το έγγραφο αυτό να κατατεθεί ως τεκμήριο, και απέρριψε την ένσταση χωρίς δεύτερες σκέψεις λέγοντας ότι ο μάρτυρας κάνει αναφορά στο εν λόγω έγγραφο στη γραπτή του δήλωση και άρα υπάρχει το σχετικό υπόβαθρο. Οι διάλογοι που ακολούθησαν δεν αποτυπώθηκαν στο πρακτικό ως έλαβαν χώρα και στην πλήρη τους έκταση. Τρίτη περίπτωση, όταν Επαρχιακός Δικαστής εξέφρασε την άποψη (όχι με τον καλύτερο τρόπο) πως τα περί δευτερογενούς μαρτυρίας αφορούν μόνο την αξιολόγηση της μαρτυρίας και όχι την αποδεκτότητά της. Τέταρτη περίπτωση, όταν συνάδελφος που δεν συμφωνούσε με ruling του Δικαστηρίου, διαμαρτυρήθηκε, αδικαιολόγητα, εκφεύγοντας του επιτρεπόμενου ορίου. Οι διάλογοι που ακολούθησαν δεν αποτυπώθηκαν στο πρακτικό ως έλαβαν χώρα και στην πλήρη τους έκταση. Καταρχάς, και όχι άμεσα συνυφασμένο με τα υπό συζήτηση, πρέπει να

συμφωνηθεί μεταξύ των νομικών και δικαστών ότι πρέπει να υπάρχει ένα bare minimum σε ό,τι αφορά το γνωστικό επίπεδο της δικονομίας και των αρχών του δικαίου της απόδειξης. Η ευπαίδευτη συνάδελφος κα Κλεοβούλου ως δικηγόρος της δημοκρατίας όταν δίδασκε ποινική δικονομία στους ασκούμενους δικηγόρους (και πιστεύω και πολλοί πριν από αυτήν θα συμφωνούσαν με την εν λόγω θέση) έλεγε (στους ασκούμενους!) -και ας μου συγχωρεθεί αν παρεκκλίνω κατ' ελάχιστο λόγω των χρόνων που πέρασαν- *δεν μπορείτε να δικάζεται αν δεν ξέρετε ποινική δικονομία και δίκαιο της απόδειξης*. Νομίζω η αιχμή μου είναι ευθεία και δεν χρειάζεται να πω κάτι παραπάνω. Σε ό,τι όμως τώρα ειδικότερα ενδιαφέρει, θεωρώ ότι η μαγνητοσκόπηση θα προλάβει τέτοιες συμπεριφορές και θα τις καταστείλει. Θα τις προλάβει διότι όταν η δίκη αποτυπώνεται σε ζωντανό χρόνο (και όχι με τον άψυχο τρόπο που γίνεται τώρα) όλοι θα είναι πιο προσεκτικοί στις διατυπώσεις τους και θα σκέφτονται δις πριν πράξουν και πώς θα πράξουν. Θα τις καταστείλει διότι το υλικό των μαγνητοσκοπήσεων δυνατόν να τεθεί στη σχολή δικαστών προς συζήτηση και αξιολόγηση. Θα είναι ένα χρήσιμο μέσο για την βελτίωση των ίδιων των δικαστών που απαρτίζουν τους διδασκόμενους στη σχολή δικαστών. Τούτα ισχύουν έτι περαιτέρω για τους δικηγόρους.

Στην Κύπρο δεν υπάρχει ο θεσμός των ενόρκων και ο φυσικός Δικαστής έχει διφυή ρόλο. Συνεπώς, τα επιχειρήματα που κάποιοι αναπτύσσουν εναντίον της μαγνητοσκόπησης λόγω του θεσμού των ενόρκων είναι έωλα για την κυπριακή πραγματικότητα.

Πριν αφήσω το παρόν παραθέτοντας την καταληκτική μου εισήγηση, προς αποφυγή παρερμηνειών σημειώνω πως η κάλυψη των ακροάσεων από σύστημα μαγνητοσκόπησης θα πρέπει να γίνει από μία κεντρική αρχή προς αντικατάσταση της υφιστάμενης καταγραφής και δεν εισηγούμαι την καταγραφή της με κινητά ή άλλους μη ελεγχόμενους τρόπους από τους παρευρισκόμενους. Το πρώτο είναι διάφορο του δεύτερου. Η δεύτερη εισήγηση μόνο σε χάος

οδηγεί (βλ. inter alia τη δίκη του Bruno Hauptmann που καλύφθηκε από 120 κάμερες του τύπου και που οδήγησε την American Bar Association το 1937 να απαγορεύσει διά της τροποποίησης του κανόνα 35 των Κανόνων Δικαστικής Ηθικής την φωτογράφιση και κάλυψη με ηλεκτρονικών μέσων των δικών, τη δίκη στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο για το Βατοπέδι και τη δίκη στο Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο του Δημητροκάλη).

Η εισήγησή μου είναι ότι πρέπει να υπάρξει ένα θεσμικό πλαίσιο για την κάλυψη των δικασίμων και δη των ακροαματικών διαδικασιών με μαγνητοσκόπηση, θέτοντας τις κατάλληλες δικλείδες και προϋποθέσεις εφαρμογής του μέτρου. Επίσης πρέπει να υπάρξει ένα κεντρικό σώμα ή αρχή η οποία θα είναι υπεύθυνη (και υπαίτια σε περίπτωση σφαλμάτων) για την κάλυψη των δικασίμων με μαγνητοσκόπηση. Κατά τις δικασίμους, να υπάρχει κάποιος αρμόδιος για την εύρυθμη λειτουργία του συστήματος της μαγνητοσκόπησης. Αν όλα στη ζωή πρέπει να μπαίνουν στο ζύγι, φρονώ ότι τα αρνητικά της περί ης ο λόγος μεταρρύθμισης -χωρίς να τα παραγνωρίζω- υποσκελίζονται από τα θετικά που αυτή έχει να προσφέρει, δεδομένης της κυπριακής σημερινής πραγματικότητας. Ομολογώ ότι με έχει προβληματίσει το ζήτημα και ευελπιστώ να βρω τον χρόνο να επανέλθω αναλυτικότερα. Καλώ τους αρμοδίους να ξεκινήσουν μια θεσμική συζήτηση, αν το κρίνουν σκόπιμο.